
Klasik Gelenekte Paranın Ele Alınış Biçimi: Yansızlık Önermesi

◆

Osman Peker*

Giriş

Adam Smith'in *Wealth of Nations* adlı yapıtından John Stuart Mill'in *Principles of Political Economy with Some Applications to Social Philosophy* adlı yapıtına kadar geçen zaman dilimi içinde, dönemin İngiliz iktisatçılarının önderliğinde başlatılan Klasik akım (Schumpeter, 1954: 69) temelde, iktisadi olgulara ilişkin "doğa yasalarını" (law of natures) araştırmıştır. Dolayısıyla, söz konusu akımda, doğa yasaları ana eksenini oluşturmakta ve toplumdaki bütün eylemlerin doğayı temel aldığı vurgulanmaktadır. Bunun kavramsal izdüşümü ise, gerçeğin yalnızca doğa ile açıklanmasını amaçlayan, natüralizm olarak ifade edilmektedir (Clark, 1991:134). Doğayı temel almakla Klasik akım, fiyat ve gelir gibi iktisadi değişkenler için sabit oranlar bulmayı hedeflemektedir. Başka bir ifade ile politik iktisadi denge durumunda analiz ederek, ekonominin durağan¹ bir resmini sunmaktadır (Schumpeter, 1954: 93-4).

*Ankara Üniversitesi. SBF: İktisat Bölümü

¹ Walras, Schumpeter ile yaptığı özel bir sohbette; iktisadi hayatın, özünde pasif, doğal ve toplumsal etkilere karşı kendini ayarlayabilen bir yapıya sahip olduğunu ve bu durağan sürecin iktisat kuramının tümünü kapsadığını söylemiştir (Haberler'den aktaran Alada: 2000, 65).

Klasik akımda, para kavramı, özde, önceki dönemin iktisadi düşüncesini temsil eden merkantilist akımın paraya yüklediği anlama bir tepki olarak doğmuştur. Tepkinin temel konusu, merkantilistlerin², iktisadi zenginliği tanımlama biçimlerine yoğunlaşmıştır. Çünkü, merkantilist yazarlar paraya o kadar büyük önem vermişlerdir ki, bir taraftan iktisadi zenginliğin temel kaynaklarının değerli madenler ve para olduğunu savunmuşlar; diğer taraftan da, parayı sermaye anlamında kullanmışlardır (Blaug, 1962: 9). Merkantilistlerin para kavramına yükledikleri anlam, esasen, Klasik akımda paranın içeriğinin yeniden tanımlanması bakımından temel çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu kapsamda Klasik akımda paranın yansızlığının hangi gerekçelerle savunulduğunu tartışmak çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Çalışma giriş ve sonuç bölümü dışında dört bölüme ayrılmıştır: İlk bölümde Smith'in yansızlığa ilişkin görüşleri incelenecek, ikinci bölümde Klasik kuramın en önemli açılımlarından olan Miktar kuramında yansızlık varsayımı üzerinde durulacak, üçüncü bölümde Miktar kuramının zayıf yönleri dile getirilecek, son bölümde ise Klasik kuramın diğer en önemli açılımı olan Say Yasası'nın yansızlığa dair savunması tartışılacaktır.

1. Smith'in Yansızlık Savunması

Smith, *Wealth of Nations*³ adlı yapıtında, herhangi bir para tutarından söz ederken, bazen, bu tutarı oluşturan metal parçalarından başka bir şeyi kastetmediğini; bazen de, bu parayla mübadele edilebilecek mallara ya da para mülkiyetinin sağladığı satın alma gücüne ilişkin pek de açık olmayan bir imada bulunduğunu ifade etmektedir (Smith, 1776 [1985: 236]).

Smith, bu bakış tarzıyla, merkantilistlerin zenginliği tanımlama biçimi olarak, değerli madenleri ve parayı kullanmalarına karşı çıkmaktadır. Nitekim, Smith (1776 [1985: 24]), zenginliğin, paradan ya da altın ve gümüşten oluşmadığını, paranın satın aldığı şeylerden oluştuğunu ve yalnızca satın alma için değerli olduğunu vurgulayarak; zenginliği parayla değil, emekle tanımlamaktadır. Smith'e (1776 [1985: 37-9]) göre, emek, tüm şeylerin ilk fiyatı, onları satın almak için ödenen gerçek satın alma parasıdır. Dünyanın her yerinde zenginlik altınla ya da gümüşle değil, aslında, emekle satın alınmıştır; onu şu ya da bu yeni ürünle mübadele etmek isteyen zenginler

² Parayı zenginliğin kaynağı olarak gören merkantilist kuram, paranın değişim işlevinden bağımsız olarak zenginliği dile getirmiş ve bunu, paranın kendine özgü değerinden meydana geldiğini vurgulamıştır (Wicksell, 1967: 144).

³ Smith'in söz konusu yapıtı, nerdeyse bütünüyle merkantilist düşünceye karşı geliştirilen bir polemik üründür (Clarke, 1988: 29).

için, bu servetin değeri, bu servetle satın alabilecekleri ya da hükmedebilecekleri emek miktarına eşittir. Dolayısıyla, değeri hiçbir zaman değişmeyen emek, her zaman ve her yerde bütün metallerin değerinin belirlenmesinde ve karşılaştırılmasında tek başına en temel ve gerçek ölçüttür. Emek malların gerçek fiyatını temsil eder; para ise, sadece malların nominal fiyatını gösterir.

Smith, parayı, zenginliğin kaynağı olarak görmemesinin yanında, onun, iktisadi yaşamı kolaylaştırmak ve takas sisteminin güçlüklerini ortadan kaldırmaktan başka bir amacının olmadığını da savunur. Smith'e (1776 [1985: 25]) göre, mallar, para satın almaktan başka amaçlar için de kullanılabilir; oysa para, malları satın almaktan başka hiçbir amaca hizmet etmez. Bundan dolayı, para her zaman malların peşinden koşar, fakat mallar her zaman ya da zorunlu olarak paranın peşinden koşmaz. Mal alanlar her zaman bunları kullanırlar; buna karşılık, mal satanlar her zaman tekrar satın alma peşinde koşarlar. O zaman, bireyler paranın kendisi için değil, bununla satın alabilecekleri şeyler için parayı isterler.

Smith'in, görüşlerinden anlaşılacağı gibi, Klasik akımda, para kavramının iktisadi faaliyetler açısından yansız ve önemsiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu görüş, Smith'i takip eden dönemlerde, onun izleyicileri⁴ olan diğer Klasik iktisatçılar tarafından da savunulmuş ve Irving Fisher'e kadar değişmeden devam etmiştir.

Paranın yansızlığı kapsamında, fiyat düzeyi ve ücretlerin tam anlamıyla hem kısa dönemde hem de uzun dönemde esnek olarak kabul edildiği Klasik akımda, para arzındaki bir artış, sadece fiyat düzeyini etkilemekte; reel değişkenler bakımından herhangi bir sonuç doğurmamaktadır. Bununla, parasal kesim ile reel kesim arasındaki ilişkiler çok kesin hatlarla birbirinden ayrılmakta; iki kesimin de birbirine karşı yansız (nötr) bir ilişki içinde olduğu varsayılmaktadır. Bu yüzden söz konusu akım, Harry'e (1962: 108) göre, doğrudan faiz kuramı ve istihdam düzeyi ile ilgilenmemiş; aksine, fiyat düzeyi ve iktisadi dalgalanmaların belirlenmesini hedef olarak seçmiştir.

2. Miktar Kuramı'nda Paranın Yansızlığı

İktisat yazınında paranın yansızlığına ilişkin Klasik akımın düşünce çizgisi Paranın Miktar Kuramı'yla (the Quantity Theory of Money) iyice pekişmiştir.

⁴ Örneğin, Klasik akımın en önemli temsilcilerinden olan, Mill, *Principles* adlı yapıtının ön sözünde, merkantilist düşüncüyü eleştirir. Bu eleştirisinde, ekonomik ilişkilerin 'reelliği' üzerinde durarak, paranın önemsizliğini vurgular. Mill, paranın, hiçbir isteği tatmin etmediği gibi, aynı zamanda, güvenilirmez olduğunu da vurgulayarak, merkantilist düşüncenin aksine, zenginliği belirleyen temel etmenin, piyada alınıp satılan bütün malların toplamının olduğunu savunur (Blaug, 1962: 164). Böylece, Mill de, Smith gibi, para ile ilgili analizine, merkantilist düşüncüyü eleştirerek başlar.

İktisadi değişkenler ve bu değişkenler arası ilişkiler bakımından Miktar kuramıyla, Klasik akımın paraya dair varsayımları bire bir örtüşmektedir. Böyle olunca, Miktar kuramı, Klasik akımın paranın içeriğine ilişkin varsayımlarının sonraki tarihlere taşınması yönünde çok önemli bir işlevi yerine getirmiştir.

Topplulaştırılmış (aggregated) bir ekonomide paranın rolü nedir? Para stokundaki bir değişme, sistemdeki diğer önemli değişkenleri nasıl etkiler? Bu ve benzeri sorulara cevap verebilmek için para kuramına bakmak gerekir. Egemen para kuramı, söz konusu edilen sorulara yanıt ararken, özellikle, genel fiyat düzeyi ile para stoku arasındaki ilişki üzerinde durmaktadır. Hart ve Kenen (1961: 135), birçok iktisatçının para stokunda meydana gelen değişmelerin genel fiyat düzeyindeki değişmelerin temel nedeni olarak kabul ettiklerini ve bunun, iktisat doktrininde Paranın Miktar kuramı olarak bilindiğini ifade eder. Blaug'a (1962: 557) göre, evrensel bir kabul olmamakla birlikte, iktisat yazınında, 1930'lara kadar Miktar kuramı hemen herkesin ortak para kuramı olarak işlev görmüştür. Farklı dönemlerde, bazı iktisatçıların eleştirisine uğramasına rağmen, hiçbir rakip kuram onun yerine geçemediği gibi; bütün önemli iktisatçılar, Miktar kuramı ve onun yorumlarını izlemek zorunda kalmışlardır.

Paranın Miktar kuramının doğuşu ve bugüne kadar gelmesi uzun bir tarihi bakış açısını kapsar. Bu tarihi bakış açısı içinde; Smith'ten Fisher'e kadar, Cantillon, Locke, Marshall, Pigou, Newcomb gibi iktisatçıların yanında, Keynes'in⁵ kendisi bile Miktar kuramıyla ilgilenmiş ve bu iktisatçıların hepsi, kendi düşüncelerine göre Miktar kuramını yorumlamışlardır (Nagatani, 1978: 195).

Paranın Miktar kuramının ilk defa⁶ kimin tarafından dile getirildiğine ilişkin, yazında farklı kişilerden söz edilse de, bunların ifade ettikleri denklemler, özünde barındırdığı iktisadi ilişkiler bakımından aynı olduğu ve paranın işlevleri bakımından bir farklılık göstermediği söylenebilir. Nitekim, Bodin, Hume ve Locke tarafından formüle edilen Miktar kuramlarında, temel anlamda vurgulanan ana düşünce, genel fiyat düzeyi ile para miktarı arasındaki ilişkiden ibarettir. Örneğin, Bodin, 16. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen hızlı fiyat artışlarını altı ayrı nedene bağlamakla birlikte,

⁵ Nagatani'ye (1978: 196) göre; Keynes, öncelikle bir Miktar kuramcısıydı.

⁶ Miktar kuramının ilk defa kimin tarafından formüle edildiğine dair yazında bir görüş birliğinden söz etmek zordur. Blaug (1962: 18), Miktar kuramının ilk defa John Locke (1632-1704) tarafından formüle edildiğini belirtirken; Hansen (1949: 48), Miktar kuramının ilk ve pür şeklinin 1752 yılında David Hume tarafından ortaya atıldığını savunur. Schumpeter'e (1972: 312) göre ise; Paranın Miktar kuramını ilk dile getiren kişi Jean Bodin (1530-1596)'dir.

P i y a s a

bu nedenlerin başında, altın ve gümüş arzındaki artışı esas neden olarak görmektedir. Benzer önermeleri Hume'nin ifade ettiği kuramda da görmek mümkündür. Bu kuramda, fiyat düzeyi, para miktarının bir işlevi olarak gösterilmekte ve tıpkı Bodin'de olduğu gibi, fiyat artışlarının nedeni para arzı artışına bağlanmaktadır. Hume'nin kuramına göre, bu ilişkinin $P = \Phi M$ eşitliğiyle gösterilebileceğini söyleyebiliriz. Burada P, fiyat düzeyini; M, para miktarını; Φ ise, para miktarı ile fiyat düzeyi arasındaki ilişkiyi tayin eden bir katsayıyı temsil etmektedir (Blaug, 1962).

Miktar kuramının en ünlü yorumu, Hume ve Smith gibi 18. yüzyıl klasik iktisatçılarının, para arzı ve fiyat düzeyi arasındaki ilişkiyi açıklamak için öne sürdükleri kuramdan hareketle, Irving Fisher (1867-1947) ile, Alfred Marshall (1842-1924) tarafından yapılmış ve bu yorum, Paranın Klasik Miktar kuramı olarak adlandırılmıştır. Miktar kuramı, temel olarak, bir ekonominin genel fiyat düzeyinin mevcut para miktarıyla doğru orantılı olacağını ileri sürerek, özellikle, makroekonominin nasıl işlediği hakkında basitleştirilmiş de olsa, güçlü bir bakış açısı sunar. Buradan alınması gereken temel ders; paranın değerinin (satılma gücünün), niteliğinden çok niceliği tarafından belirlendiğidir (Ruffin ve Gregory, 1990: 134-35).

Mübadele denklemi olarak da adlandırılan Paranın Klasik Miktar kuramının temel denklemine gelince, yukarıdaki paragraftan hareketle, aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

$$M \times V = P \times Q \quad (1)$$

Denklem (1)'in her iki tarafı M'ye bölünürse, dolaşım hızı elde edilir:

$$V = P \times Q / M \quad (2)$$

Burada; M, para miktarını; V, paranın dolaşım hızını; P, fiyat düzeyini; Q ise, reel Gayri Safi Milli Hasılayı (GNP) temsil eder. Miktar kuramı, kısa dönemde paranın dolaşım hızı V'nin ve reel GNP, yani Q'nun sabit olduğunu varsayar. Mübadele denklemi, V ve Q sabit olduğunda, P'nin M ile doğru orantılı olacağını söyler. Bu nedenle, M'deki % x'lik bir artış, P'de % x'lik bir artışa yol açar.

Mübadele denkleminde anlaşılacağı üzere, Klasik Miktar kuramcıları ekonomiyi parasal sektör ve reel sektör olmak üzere iki sektöre ayırmışlardır. Reel sektörde; kaynaklar, fiyat düzeyi ne olursa olsun, tam istihdam üretim düzeyini üretmek için, yani aynı miktarda çıktıyı arz etmek için bir araya getirilir. Önemli olan, genel fiyat düzeyinin yüksekliği değil, kaynakların görece fiyatlarının ekonomiyi tam istihdama getirmek üzere ayarlanmasıdır.

Parasal sektörde, fiyat düzeyi, ekonomideki para miktarı tarafından belirlenir. Miktar kuramcılarının göre, bu iki sektör örtüşmez. Para arzındaki değişimler istihdamdaki veya üretim düzeyindeki değişimlerle ilgili değildir. Dolayısıyla, Miktar kuramı para arzı ile işsizlik arasında kurulacak bir bağlantıyı reddeder. Miktar kuramına göre, istihdam ve çıktı düzeyi reel sektörde belirlenir ve para arzındaki değişimler, sadece fiyat düzeyini etkiler; reel çıktı ve istihdam düzeyinde bir değişikliğe yol açmaz.

Miktar kuramında, toplam talebi elde etmek için, Denklem (1), $Q = M \times V / P$ şeklinde yeniden düzenlenebilir. Bu düzenlemede, talep edilen toplam miktar (Q) fiyat düzeyinin (P) negatif bir fonksiyonudur. Diğer koşullar değişmezken (ceteris paribus) daha yüksek bir P, daha az bir miktarda Q talep edilmesine neden olur.

3. Miktar Kuramının Zayıflığı

Yukarıda da işaret edildiği gibi; 1930'lara kadar iktisat yazınında temel para kuramı olarak görülen Miktar kuramı, mantık olarak doğru görünmesine rağmen, özünde hem para kavramına yüklediği anlam bakımından, hem de iktisadi değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkileri bakımından bazı çelişkili durumların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, Miktar kuramının çelişkileri ve iktisadi olayları analiz etmedeki zayıflığı, zaman zaman iktisatçıların tarafından eleştiri konusu olmuştur.

Guerrien (1999: 109), Miktar kuramının formülasyonunun, hesap birimi olarak bir özdeşliği ifade ettiğini ve her zaman tanım olarak doğru⁷ olduğunu belirtirken; kurama, gerek görgül (ampirik), gerekse kuramsal düzeyde itirazların var olduğunu ileri sürer: Bilindiği gibi, Paranın Klasik Miktar kuramı, $MV = P \times Q$ şeklinde formüle edilmiş ve Q'nun M'ye bağımlı olmaması varsayımı yapılmıştır. Fakat, bunun reel hayatla çelişebileceği

⁷ Keynes, Miktar kuramıyla ifade edilen denklemin bir eşitlik olarak doğru olduğunu kabul etmekle birlikte, onun, politik karar almada veya kısa dönem kestirimlerinde yararlı olmayacağını iddia etmiştir. Öte yandan Keynes, parasal gelirdeki değişimlerin yorumlanmasında da farklı bir süreç sunmuştur. Keynes, para stoku ile parasal gelir arasındaki ilişkiler üzerinde değil, özellikle sermaye harcamaları akımı ile parasal gelir akımı arasındaki ilişki üzerinde durmaktadır (Friedman, 1970). Hansen ise, Miktar kuramıyla ilgili saptamalarda bulunurken, üzerinde yoğunlaştığı temel değişken, gelir seviyesi değişkeni olmuştur. Hansen'e göre, miktar kuramı, gelir seviyesi ile değil, fiyat düzeyi ile ilgilenmiştir. Bu kuramda, reel gelir hacmi veya üretim miktarı, üretim faktörleri miktarı ve verimliliği cari teknik bilgi tarafından belirlenir. Böyle bir bakış açısı içinde, nakdi harcamalar ve nakdi gelir düzeyi istihdam, üretim ve reel gelir düzeyine etki etmez. Nakdi harcamaların hacmi, sadece fiyat düzeyini belirlemede bir rol oynar. Üretim ve istihdam hacminin reel güçler tarafından belirlendiği kabul edildiği zaman, para miktarının fiyat seviyesini belirlemekten başka bir etkiye sahip olmayacağı kendiliğinden ortaya çıkar. Fakat, nakdi harcamalar, sadece fiyat düzeyine değil, istihdam ve üretim hacmine de etki edebilir (Hansen, 1949: 83).

görülmüştür. Çünkü, bireylerin harcamalarındaki değişmeler tuttıkları para miktarında da değişmeye yol açar. Oysa, harcama, tanım olarak fiyat ile mal miktarının çarpımına eşittir. Öyleyse, M değiştiği zaman P ve Q da değişebilir. Bu durum Miktar kuramının dayandığı önermelerden biri ile çelişir. Diğer taraftan, bankacılığın ve kredi sisteminin gelişmiş olduğu bir ekonomide, para miktarının birçok tanım ve ölçüsü vardır; bunlardan hangisi uygulanacaktır?

Blaug (1962: 592) ise, Miktar kuramıyla ileri sürülen paranın yansızlığının, para piyasasındaki para yanılması⁸ (money illusion) olduğu gibi, emek piyasasında da para yanılmasıyla ortadan kalkacağını vurgular. Bu, günlük yaşamda sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Eğer emek arzı reel ücretlere değil, nominal ücretlere bağlı ise, para stokunun iki katına çıkması, ücretlerin fiyatlardaki oransal artıştan daha az artmasına neden olur. Bu yüzden, para yanılmasının varlığı, Keynes'in reel ücret ve nominal ücret ayırımına ilişkin saptamasının güvenilir bir etmen olarak görülmesine yol açar.

4. Say Yasasında Paranın Yansızlığı

Klasik akımın, Miktar kuramından sonra, diğer önemli açılımı piyasalar yasası (the Law of Markets) olarak da bilinen Say Yasasıdır⁹. Jean Baptiste Say (1776-1832) tarafından iktisat yazınına kazandırılan söz konusu yasa "her arz kendi talebini yaratır" özlü ifadesine dayanır ve temelde, merkantilizmin fizyokratik eleştirisini sunar (Blaug, 1962: 29). S=I biçimindeki ex post özdeşlikten ve bunu sağlayacak varsayımın "tasarrufçular=yatırımcılar" varsayımı olduğundan burada söz edilebilir. Öyle olunca, bu ex post ilişki ex ante olarak da geçerlidir. Başka bir deyişle, S=I olduğu için, planlanan tasarruflar gerçekleşen tasarruflara, planlanan yatırımlar ise gerçekleşen yatırımlara otomatikman eşit olacaktır.

Kuşkusuz, Say Yasası, özlü ifadesiyle¹⁰, bir yandan Klasik akımın en temel önermelerinden birini oluştururken; bir yandan da Klasik akıma yöneltilen eleştirilerin en temel nedenlerinden birini oluşturmuştur. Bu eleştiri yapanların en başında Keynes'in geldiğini söylemek mümkündür. Keynes (1936 [1961: 18-20]), Say ve David Ricardo'dan (1772-1823) beri klasik iktisatçıların, "arzın kendi talebini yarattığına" inandıklarını; ancak, toplam

⁸ Eğer bireyler rasyonel davranırlarsa, ücretlerinde fiyatlarla aynı oranda meydana gelecek bir artışın, kendi gelir düzeylerinde bir farklılık yaratmayacağına farkına varabilirler. Bu anlamda, para yanılması, bireylerin, reel ve nominal değerler arasındaki ayrımı anlayamamaları durumu olarak tanımlanabilir (Johnson, 1976: 129).

⁹ Keynes'e göre, Say Yasasını savunan herhangi bir yazar, klasik iktisatçıdır. Keynes'in Say Yasası ile kastettiği şudur: Bir ekonomide tam istihdamı sürdürmek için, çıktudaki herhangi bir artış, gelir ve harcamalarda kendiliğinden eşit bir artış doğurur (Blaug, 1962: 601).

içindeki, üretim değerlerinin hepsinin, ürünü satın almak için harcanmış olması zorunluluğunun açık bir şekilde tanımlanmadığını vurgulayarak, eleştirmiştir. Keynes'e göre, bu doktrin, John Stuart Mill'in (1806-1873) Principles of Political Economy adlı yapıtında kesin bir biçimde geliştirilmiştir. Söz konusu doktrini, Artur Cecil Pigou da (1877-1959), hemen her yapıtında, gerekli öncül olarak kabul etmiş; ve sürtünmelerin (frictional) dışında, paranın gerçekte önemli bir rolünün bulunmadığını, üretim ve istihdam kuramının bütünüyle gerçek mübadele esası üzerine kurulabileceğini ifade etmiştir.

Say Yasası, ilke olarak ekonomiyi bir bütün halinde ele alıp; ekonomide, bir arz fazlasının ya da bir talep eksikliğinin olmayacağını iddia ederek, bütün üretim faktörlerinin tam istihdamının olanaklı olacağını savunur. Dolayısıyla, böyle bir ilkeden hareketle oluşturulan bir ekonomik çevrede, parayı tanımlama biçimi Miktar kuramında ifade edilen parayı tanımlama biçiminden farklı olmayacaktır. Nitekim, Blaug'un (1962: 135), "Paranın Miktar kuramı, Say özdeşliğini belirtmektedir" ya da, "Say özdeşliği, Paranın Miktar kuramını ifade etmektedir" değerlendirmesi iktisadi bir gerçekliğin dile getirilmesi açısından oldukça önemlidir. Gerçekten de, Miktar kuramı, fiyatlama sürecinin ikili yapısını en temel unsur olarak kabul eder. Miktar kuramının değeri, parayı, servetin oluşumunda önemsemeyip; onu, yalnızca, "mübadele aracı" olarak görmesindedir. Böyle olunca, Miktar kuramında, paranın "değer biriktirme" işlevinden türeyen mal piyasalarıyla, para piyasaları arasındaki karşılıklı bağımlılık da ihmal edilmektedir. Aslında, aynı mantık Say Yasası için de geçerlidir. Blaug'a (1962: 131) göre, paraya biçilen değer soyut bir hesap birimi olmanın ötesine geçemez, gerçekte, ticaretle takas geçerli olduğu için, para fiziksel anlamda yoktur. Hiç kimse, para olarak, paranın bu türüne sahip olmak istemez. Bu yüzden, talep edilen bütün malların toplam değeri daima arz edilen bütün malların toplam değerine eşit

¹⁰Guerrien (1999: 107-8), Say Yasası'nın "özlü ifadesinin" kısa ve belirsiz olduğunu ve bunun, farklı şekillerde yorumlanabileceğini belirterek; bu yorumların, çok sayıda ve genellikle, karmaşık tartışmalara zemin hazırlayabileceğini belirtir. Öte yandan, Guerrien, bu yasanın temelde üretim fazlası krizlerinin sürekli olarak ortaya çıkabileceğini yadsıyanlar tarafından ileri sürüldüğünü iddia eder. Bu yasayı savunanlara göre, sürekli aşırı üretim krizi meydana gelmez; çünkü mal arzında bulunan her bireyin amacı, diğer mallardan satın almak ve böylece bu malları talep etmektir. Her arz kendi talebini yaratıyorsa, sürekli veya süreksiz olsun aşırı üretim krizinin hiç meydana gelmemesi gerekir. Ancak, Say Yasası taraftarları bunu doğrulayamamışlardır. Diğer taraftan, bu yasayı benimseyen iktisatçılar, zımni bir ayarlama mekanizmasının varlığına inanmaktadırlar. Buna göre, arzda bulunanlar uzun dönemde bir taleple karşılaşp mallarını satabilirler. Bu, başkalarına arz edilen malların talep edilip alınmalarına olanak sağlayarak, sürecin zincirleme bir biçimde devam etmesine neden olur. Öyleyse, Say Yasası, ancak uzun dönemde geçerli olabilecektir.

¹¹ Say, paranın sadece bir değişim aracı olduğunu belirterek; "Sizin para değil, diğer malları istediğinizi söylüyorum. Gerçekten de siz parayı niçin istiyorsunuz? İşiniz için gerekli hammaddeyi, stoku ve

P i y a s a

olacaktır (Johnson, 1976: 109). O zaman Say Yasası'nda da para, yalnızca, bir mübadele aracı¹¹ işlevine sahiptir, bir ölçü (numéraire) birimidir ve bu anlamda yansızdır¹². Paranın yansız varsayıldığı, yani sadece bir mübadele aracı olarak tanımlandığı bir ekonomide, insanların, ellerinde parayı bir tasarruf aracı olarak biriktirmesi olanaklı olmadığı gibi, üretimin genişlemesini teşvik edecek bir güç olması da olanaklı değildir. Böyle bir durumda, üretim faaliyetinden elde edilen toplam para karşılığı olan gelirin tamamı yine toplam harcamalara eşit olacaktır.

Sonuç

Buraya kadar anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere, Klasik akımın ve onun sonraki dönemlerde en önemli açılımlarından olan Miktar kuramı ve Say Yasası'nın parayı tanımlama biçimlerine karşılık gelen önermeleri aslında birbirinden farklı değildir. Bu yaklaşımlarda parasal sektörle reel sektör arasındaki ilişkiler nerdeyse bütünüyle yok varsayılarak, iktisadi değişkenlerin ve iktisadi aktörlerin davranış biçiminin tanımlanması yöntemi seçilmiştir. Dolayısıyla, iktisadi analizde, parasal faktörlerinin önemi tamamen ihmal edilmiştir. Para kavramına ilişkin bu düşünce geleneğinin gerçek hayatta ne kadar örtüştüğü sorusu, iktisat yazınında yoğun tartışmaları hep canlı tutmuştur. Bu tartışmalar, Keynes öncesi erken dönem çalışmalarıyla başlamış ve Keynesgil kuramla doruğa ulaşmıştır.

Aslında, Klasik akımın öne sürdüğü varsayımlar kendi içinde son derece tutarlı ve anlamlıdır. Öngördükleri varsayımlarla parayı tanımlanma biçimleri arasında çelişkili bir durum oluşmamaktadır. Ancak, günlük yaşamda her şeyin belirli ve düzgün işleyen bir görünmez el tarafından idare edilmediği yolunda tezler de vardır. Meselâ, Stiglitz (1989: 204), Klasik akım ve onun yorumlarının iddia ettiği gibi, bilginin maliyetli ve eksik oluşu nedeniyle, piyasaların etkin işlemediğini ve her zaman bir belirsizliğin piyasalara hakim olduğunu iddia etmiştir. Akerlof da (1970), benzer görüşler dile getirerek, piyasaların her

yaşamınızı devam ettirmek için yiyecek maddelerini satın almak için değil mi?" gibi sorular sorarak, "sizin istediğiniz para değil, ürünlerdir", diyerek paranın önemsizliğini çok açık bir şekilde vurgulamaktadır. Say, analizine devam ederek, "para değerlerin transfer edilme aracıdır" betimlemesine bulunmaktadır. Say'a göre, paranın bütün faydası, malların değerini elimize taşımasından ibarettir. Para bu ikili değişimde, sadece parasal bir görev görür ve işlem tamamlandığında bir malın bir başka mala değiştirildiği görülür (Barnes Noble'den aktaran Savaş, 1999: 300).

¹² Say, paranın bir değişim aracı olduğunu belirttiikten sonra, yansız olduğunu da belirterek, paranın miktarının, diğer malların reel ve hatta göreceli değişmesinde hiçbir rol oynamayacağını iddia etmektedir. Say'a göre, para değer biriktirmek için talep edilmez. Para sermaye olarak kullanıldığı zaman bile, bir tüketim nesnesi olarak değil, sadece bir takas aracı olarak arzu edilir; her satın alma işlemi, takasda para vermektense ibarettir ve paranın dolaşımını hızlandırır (Barnes Noble'den aktaran Savaş, 1999: 301).

zaman asimetrik bilgiyle kuşatıldığını öne sürmüş ve bunun piyasalarda bir belirsizliğe yol açtığını ifade etmiştir. Klasik kuramın takipçileri bu iddialara çeşitli cevaplar vermiştir. Ancak, bunlar başka bir yazının konusudur.

Kaynakça

- Akerlof, G. (1970). The Market for, Lemon: *Quarterly Journal of Economic*, 84 (3): 488-500.
- Alada, A. D. (2000). *İktisat Felsefi ve Belirsizlik*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Blaug, M. (1962). *Economic Theory in Retrospect*, Illinois: Richard D. Irwin.
- Clarke, S. (1988). *Keynesianism Monetarism and the Crisis of the State*, London: Edward Elgar.
- Clarke, S. (1988). *Keynesianism Monetarism and the Crisis of the State*, London: Edward Elgar.
- Friedman, M. (1970). A Theoretical Framework for Monetary Analysis, *Journal of Political Economy*, 78 (2): 193–238.
- Guerrien, B. (1999). *Neo-Klasik İktisat*, İstanbul: İletişim Yayınları, Çev: E.Tokdemir.
- Hansen, A. H. (1949). *Monetary Theory and Fiscal Policy*, New York: McGraw-Hill.
- Harry, J. G. (1962). *Money, Trade and Economic Growth*, Cambridge: Harvard University Press.
- Hart, A. G. ve B. P. Kenen (1961). *Money Debt and Economic Activity*, Prentice-Hall Inc.: 3 Edision.
- Johnson, W. D. (1976). *Macroeconomics: Money, Prices, and Income*, New York: John Wiley ve Sons.
- Keynes, J. M. (1936 [1961]). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: Mac Millan.
- Nagatani, K. (1978). *Monetary Theory*, New York: North-Holland.
- Ruffin, R. J. ve P. R. Gregory (1990). *Principles of Macroeconomics*, New York: Harper Collins.
- Savaş, V. F. (1999). *İktisadın Tarihi*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 3. Baskı.

Schumpeter, J. A. (1954). *History of Economic Analysis*, New York: Oxford University Press.

Schumpeter, J. A. (1972). *History of Economic Analysis*, Allen and Unwin: 8. Baskı.

Smith, A. (1776 [2002]). *Ulusların Zenginliği*, İstanbul: Alan Yayıncılık, cilt 2, 1. Baskı, çev: M. T. Akad.

Stiglitz, E. J. (1989). *Markets, Market Failures and Development*, *The American Economic Review, Papers and Proceedings*, 79 (2): 197-203.

Wicksell, K. (1967). *Interest and Prices*, New York: M. Kelley. çev: R.F.Kahnn Savaş, 1999: 300).